

titel **Homofilie als pijnlijke gave**
ondertitel

auteur Bruijne, prof. dr. Ad
achtergrond GKV
bron De Reformatie, 25/06/2005
jaartal 2005
thema

Inleiding of samenvatting inhoud artikel

De Bruijne beschrijft in twee artikelen de verhouding tussen Bijbel en homoseksualiteit en tussen homo en kerk. Over het eerste: de Bijbel is duidelijk in de afwijzing van homoseksuele relaties, maar spreekt tegelijk veel breder over de plek van de homo in de kerk. Als homo's een intense vriendschap met God ontwikkelen, kunnen ze juist als homo een gave van God aan de gemeente zijn. In de kerk kunnen netwerken ontstaan waarbinnen homo's hun eigen plaats en aandeel hebben.

Homofilie als pijnlijke gave

A.L.Th. de Bruijne

Is de Bijbel wel zo duidelijk over homoseksuele relaties? Daarover schreef ik vorige week. Wij hebben op dit punt een nieuwe overtuigingskracht nodig. Die vind je alleen als je begint bij de ethische 'hoofdboodschap' van de Bijbel en je niet beperkt tot de directe teksten. Maar als je alleen maar duidelijk zegt dat homoseksuele relaties niet goed zijn, blijft het negatief. Heeft het ook een positieve zin als je homofiel of lesbische bent? Wat moet je dan wel? En zou je soms niet kunnen kiezen voor een vaste relatie als het 'mindere kwaad'? Als we zulke vragen laten liggen, laten we homo's in de kou staan. Bovendien doet de kerk daarmee zichzelf tekort. In dit artikel wil ik er daarom iets over zeggen.

Uit de krant weten we dat vooral de wereldwijde Anglicaanse kerkfamilie de laatste jaren sterk beroerd werd door verschillen rond homoseksuele relatievorming. In Noord Amerika stond men er open voor. Voor de Derde wereld was het onaanvaardbaar. Al in 1995 stelden enkele vooraanstaande Engelse Anglicaanse theologen een verklaring op om voor- en tegenstanders te stimuleren met hun discussie binnen bijbelse kaders te blijven: de 'St Andrews Day Statement'. In de toelichting op die verklaring deed de Anglicaanse ethicus uit Oxford, Oliver O'Donovan, een belangrijk voorstel. Hij probeert de positie van een homofiele christen te begrijpen vanuit Paulus' spreken in 1 Kor. 7 over de levensroeping die elke christen heeft. Paulus schrijft: laat ieder blijven in de positie waarin hij verkeerde toen hij door God geroepen werd. Wie getrouwd is, moet als getrouwde zijn Heer dienen en niet denken dat hij daartoe maar beter alleen verder kan gaan. Wie niet (meer) getrouwd is, moet geen relatie zoeken maar kan juist als ongehuwde de Heer dienen. Dat beginsel past Paulus ook toe op andere categorieën. Bijvoorbeeld slaven moeten niet al hun kaarten zetten op het vrij willen worden. Je kunt juist als slaaf Christus volgen.

Deze benadering relateert elementen van je identiteit en je positie in de wereld vanuit de band aan Christus. En tegelijk geeft juist die band aan Christus ook een nieuwe betekenis aan die identiteit en positie. Ze worden je wachtpost van waaruit je op de oude aarde de levensstijl van de komende wereld (het koninkrijk) laat doorwerken. Zo gebruikt God je om het leven te heiligen en midden in de structuren van de oude wereld een levende verwijzing naar Christus te zijn. In de traditie van de kerk hoorde dit inzicht bij de christelijke ethiek. Je moet niet alleen maar in het algemeen het goede doen. Geef je toewijding aan God concreet de kleur van de plek die jij onder Gods voorzienigheid in het leven toebedeeld kreeg. Dat heet je 'vocatio', jouw bijzondere levensroeping.

Bij de manier waarop O'Donovan die inzet verder invult, zijn vragen te stellen. Maar als uitgangspunt om positief na te denken over Gods bedoeling met iemands homofiele geaardheid neem ik haar over. Homofilie is meer dan gevolg van de zondeval, gebrokenheid of lijden. Je homofiele identiteit kan jouw specifieke positieve levensroeping worden in de dienst aan Christus.

Identiteit en zelfaanvaarding

Bij Christus moeten we allemaal leren aspecten van onze identiteit te relativiseren. De Bijbel zegt: in Christus is Jood noch Griek, slaaf noch vrije, man noch vrouw (Gal. 3). Zo is in Christus ook 'homo noch hetero'. Al die typeringen zeggen niet wie wij ten diepste zijn. Je bent wie je bent in Christus. Dat geeft je de moed om enige afstand te nemen van wat je nog meer bent. Want daarin zijn altijd twee 'identiteiten' door elkaar heen aanwezig. Je bent dat gave kind van God zoals Hij je schiep in Adam. En je bent tegelijk die zondaar die de gevolgen van de zondeval en de gebrokenheid tot in je genen met je meedraagt. Die twee kun je niet even simpel uit elkaar halen. Bijvoorbeeld in homoseksuele gevoelens is tegelijk Gods goede schepping aanwezig en de verkeerde gerichtheid die de zondeval bracht. In je homoseksuele gevoelens merk je je vermogen om lief te hebben, te geven, te verlangen, te genieten, intimiteit te ervaren, en schoonheid te waarderen. En ook als homo mag je tegen al die stukjes goede schepping van God 'ja' zeggen. Maar tegen de verkeerde gerichtheid ervan moet je nee zeggen. Zonder Christus leidt dit tot een onmogelijke spagaat. Zeg je ja tegen dat goede dan zit daar voor je gevoel toch onmiddellijk een ja tegen je homoseksuele gerichtheid aan vast. En zeg je daar nee tegen, dan voelt het toch of jij er met al dat andere niet echt mag zijn. Pas als je in Christus die derde, blijvende identiteit vindt, durf je dat. Bij Hem verlies je jezelf niet maar vind je jezelf volmaakt terug.

Jezelf opnieuw ontvangen

En dat zet ook die aspecten van je identiteit die je eerst leerde relativieren in een nieuw licht. Als Paulus zegt dat in Christus man noch vrouw is, en slaaf noch vrije, betekent dat niet dat hij het man zijn en het vrouw zijn afschaft en het verschil tussen een slaaf en een vrije weg verklaart. Juist niet: die nieuwe identiteit in Christus gaat nu je man of vrouw zijn, je slaaf of vrije zijn kleuren en geeft er een nieuwe betekenis aan. Als je de eerste woorden over jezelf in Christus laat klinken, kunnen dit op een nieuwe manier tweede woorden over jezelf worden. Ze vormen de 'plek' om vanuit je identiteit in Christus te leven en te laten zien wat die in ons leven doet.

Van O'Donovan leer ik dat je zo ook kunt leren aankijken tegen een eventuele homoseksuele identiteit. Klamp je er nooit aan vast als je eigenlijke identiteit. Maar negeer haar ook niet. Ontvang een homoseksuele identiteit uit Christus' hand met een nieuwe betekenis terug. Zie daarin de specifieke plaats waarop God je roept en kan gebruiken. Voor een christen kan een homoseksuele identiteit een positieve levensroeping worden, een 'vocatio', een gelegenheid om Christus' werk te demonstreren en te dienen. In 1 Kor. 7 noemt Paulus zo'n 'vocatio' zelfs een 'gave': een plek in het leven die je kreeg om God, de gemeente en de wereld te dienen. Wat een pijnlijk gevolg van de zonde was, wordt in het perspectief van het komende koninkrijk ook een gave.

Dit geldt niet alleen voor homo's maar voor alle christenen. Ook wie getrouwd is, moet zijn 'als niet getrouwd', schrijft Paulus. Zoek je identiteit niet in je relatie of in de seksuele omgang die daarbij hoort. Ook getrouwde mensen moeten leren om huwelijk en seksualiteit vanuit Christus te relativieren en dan op een nieuwe manier terug te krijgen: als 'gave', om God, de gemeente en de wereld te dienen. Alleen als dit besef diep in de gemeente wortelt, zal zij leren om zo ook naar homofiele en lesbische christenen te kijken en hen juist in hun geaardheid te ontvangen als 'gaven' van God binnen de gemeente. En alleen als de gemeente zo naar hen kijkt, kunnen wij verwachten dat homo's ook zo naar zichzelf leren kijken.

Vriendschap met God

Nu kunnen dit gemakkelijk mooie woorden blijven. Daarom moeten we verder zoeken. Waarin zit dan die bijzondere levensroeping? Op welk punt wordt het concreet dat de homoseksuele identiteit in Christus een 'gave' kan zijn?

Ik denk eerst aan de vriendschap met God. Paulus zegt in 1 Kor. 7: als je niet getrouwd bent, kun je je onverdeeld aan God wijden. Die opmerking kan gemakkelijk irriteren. Alsof homo's en andere ongehuwden extra actief moeten zijn zodat anderen kunnen opgaan in hun gezin. Maar die onverdeelde toewijding aan de Here is juist de bestemming van ons allemaal. Toch laat je je leven vaak vol lopen met andere zaken. Ongehuwden dragen op het eerste gezicht een gemis mee. Bij homo's gaat dat nog dieper omdat het gemis sterk samenhangt met wat dichtbij je 'ik' ligt. Dat kan leiden tot zelfbeklag. Maar het kan je ook meer dan gemiddeld terug werpen op God en doen beseffen dat Hij alles voor een mens is. Als dat gebeurt, zul je al gauw een intensere en intiemere band van vriendschap en liefde met God ontwikkelen dan veel andere christenen. Je kunt daardoor extra ontvankelijk worden voor de diepe gevoelsmatige dimensie die in de band met God besloten ligt. En ook eerder een spoor vinden van de complete verzadiging en het allesomvattende genot die meekomen in het geluk in God. Daarin bespeur je iets van die toekomst waarin zelfs de seksuele omgang vervuld is in iets dat verder reikt.

Ik bedoel dit dus niet als een compensatietruc. Want dit is Gods wil voor ons allemaal en niet alleen voor homo's. Maar als homo's juist vanuit hun speciale en vaak pijnlijke positie in het leven deze intense vriendschap met God zoeken en daarvan iets laten merken, blijken zij Gods gave aan ons allemaal. Dit is geen theorie. Vandaag letten wij in de kerk vooral op homo's en lesbiennes die het niet kunnen of willen opbrengen om zonder vaste relatie te blijven en zich seksueel te onthouden. Maar laten we niet vergeten dat er ook anderen zijn. Het ND berichtte kort geleden over een studiedag rond Henri Nouwen. Daar werd gewezen op het verband tussen de gebrokenheid die Nouwen als homo zonder vaste relatie met zich meedroeg en zijn intense vriendschap met God. Vanuit die vertrouwdheid met God heeft hij veel betekend voor de geloofsbeleving van andere christenen. En ik kan ook zelf voorbeelden noemen van homo's en lesbiennes die op dezelfde manier voor mij 'gave van God' zijn (geweest).

Vriendschap binnen de gemeente

Die specifieke levensroeping van het 'homo-zijn' kan op nog een punt als gave duidelijk worden. In het komende koninkrijk zijn huwelijk en seksuele omgang vervuld. Maar vervullen is bij God nooit zomaar afschaffen. Eens zei Hij: Het is niet goed dat de mens alleen is. En als dat toen niet goed was, is het nog niet goed. Mens-zijn is ook samen zijn. Als het huwelijk daarvoor straks niet meer de vorm is, krijgt het een

nieuwe gestalte. Samen zijn heeft straks de vorm van de bijzondere eenheid in het lichaam van Christus, de gemeente. Niet voor niets gebruikt Paulus 'huwelijksaal' voor het wonder van de gemeente: de twee worden daarin één (Ef. 2) en de velen vormen daarin een unieke eenheid (1 Kor. 12). Binnen die ene gemeente groeit een netwerk van onderlinge relaties, christelijke vriendschappen. Door je samen aan Christus te geven, communiceer je zijn liefde en komt het tot een vorm van gemeenschap die volmaakter zal zijn dan die van het huwelijk en intenser voldoening zal bieden dan de seksuele eenwording. Die gemeente van straks begint nu al.

Juist met het oog daarop is de speciale levensroeping van ongetrouwen en homo's een 'gave'. Zij hoeven niet alleen te blijven. Juist zij zullen daarom meer dan anderen verlangen naar en openstaan voor zulke intense christelijke vriendschapsrelaties. Daarbij gaat het niet om exclusieve tweerelaties of om relaties waarvan verliefdheid en seksuele polariteit en omgang de spil vormen. Het gaat juist om een klein begin van die nieuwe werkelijkheid waarin zulke relaties vervuld zullen zijn. Maar dat geeft dus wel ruimte voor diepe gevoelsmatige banden en zelfs voor een vernieuwde lichamelijkeheid. Homo's hebben zo'n netwerk van vriendschapsrelaties nodig en mogen de gemeente daartoe stimuleren. Want het is niet goed dat de mens alleen is.

Ook hier gaat het niet om een zoethoudertje voor homo's maar om de bestemming voor ons allemaal. Homo's en andere ongehuwden kunnen getrouwde mensen losrukken uit de verabsolutering van hun huwelijk en gezin en stimuleren om juist als getrouwde mensen op weg naar Gods vervulling dat netwerk van christelijke banden al meer te onderhouden. Als dat geen 'gave' is?

Vriendschap voor de wereld

Wat ik tot nu toe schreef, geldt ook voor andere ongetrouwen, al krijgen verschillende aspecten bij homo's wel een bijzondere lading. Maar in de relatie tot de wereld zit ook een aspect van de levensroeping dat op een bijzondere manier voor homo's geldt. In Romeinen 1 gebruikt Paulus homoseksuele relaties om te laten zien hoezeer de Grieks-romeinse cultuur vervreemd is van God. Als je door afgodendienst de orde tussen Schepper en scepseel omkeert, houd je op den duur ook de orde binnen de schepping niet meer hoog. Dat zie je, zegt Paulus, in het vervangen van de natuurlijke seksuele omgang tussen man en vrouw door homoseksuele relaties. Dat onderstreept hoe nodig de wereld het evangelie van Christus heeft.

Nergens in het Nieuwe Testament merk je dat homoseksualiteit ook binnen de gemeente problemen gaf. Voor de Joden en de eerste christenen gold homoseksualiteit als een typisch heidense zonde. Dat geeft een groot verschil met veel christenhomo's vandaag. Voordat zij hun homoseksuele verlangens ontdekten en eventueel vorm gaven, hadden zij helemaal geen afscheid van God genomen. Zij zijn niet opgegroeid binnen een heidense context maar binnen de gemeente van Christus. En zonder het te willen, merkten zij hun homoseksuele oriëntatie.

Betekent dit dan dat Romeinen 1 christenhomo's vandaag niets te zeggen heeft? Volgens mij maakt Romeinen 1 juist hun bijzondere levensroeping in de huidige westerse cultuur duidelijk. Want de westerse cultuur vertoont een duidelijke parallel met de wereld van Romeinen 1. Onze cultuur neemt sinds enkele eeuwen steeds meer afscheid van de levende God en de orde van zijn schepping. Met name sinds het midden van de 20e eeuw versnelde dat proces. Is het toevallig dat daarmee een groeiende nadruk op de homoseksuele gerichtheid gelijk op gaat? En dat onder invloed van de homobeweging aan het eind van de 20e eeuw de maatschappelijke acceptatie weer net zo sterk werd als in de tijd van Paulus? Ook in de westerse wereld leidt het afscheid van de levende God tot een miskennis van de orde tussen man en vrouw. En evenals in Romeinen 1 leert dat ons hoe nodig onze westerse wereld het evangelie heeft. Maar anders dan in Paulus' tijd komt dit evangelie vandaag niet (alleen) van buitenaf naar de Westerse wereld toe. Het was hier al eeuwenlang thuis en de kerk die het draagt vormt een deel van deze cultuur. Juist daarom hebben christenhomo's in de huidige situatie een bijzondere missionaire roeping. God laat hen delen in dat typische kenmerk van een cultuur die van Hem vervreemd raakt. Hij zet hen dichtbij de mensen in wie de ontsporing van de westerse wereld zo duidelijk geïllustreerd wordt. Als christenhomo's juist op die plek hun vervulling in God zoeken, hun plaats innemen in de christelijke gemeente en geen seksuele relaties aangaan, laten zij iets van Gods bewogenheid met onze wereld zien. Uit het hart van de westerse cultuur loopt er een weg terug naar de levende God. Juist voor onze wereld is nog steeds Gods vriendschap. Zo kan het ook echt werken. Van New York (Redeemer church) tot Amsterdam maakt God vandaag diep in geseculariseerde westerse milieus christenhomo's tot sprekende tekenen van zijn bewogen evangelie. Daarin zie ik hoe het hebben van een homoseksuele identiteit juist vandaag ook een positieve levensroeping en een gave van God kan worden.

Praktijk

Op basis van dit en het vorige artikel maak ik nog enkele opmerkingen over de kerkelijke praktijk. Juist als in de kerk panelen dreigen te verschuiven rond het aangaan van homoseksuele relaties moeten wij ons daarop niet blind te staren. Alleen maar proberen uit alle macht die ontwikkeling te keren of te beheersen, is dweilen met de kraan open. Alleen nieuwe bijbelse overtuigingskracht met daden en woorden kan zorgen voor een gezamenlijke richting. En daarbij hoort dat wij homofiele en lesbische gemeenteleden niet meer alleen of vooral zien als mensen met een probleem maar dat wij hun bijzondere levensroeping herkennen en waarderen.

Tegelijk kan de kerk in het licht van de Bijbel homoseksuele relaties nooit legitimeren. Daarmee doel ik op relaties die de kenmerken van het huwelijk vertonen: een exclusief verbond tussen twee partners, gebaseerd op wederzijdse polaire seksuele aantrekkingskracht, die hun hele leven delen en waarbinnen seksueel verkeer plaatsvindt. In zijn artikel in het Gereformeerd kerkblad waarnaar ik vorige week verwees, schrijft ds. Messelink iets vergelijkbaars. En ik ben dat met hem eens.

Maar ook met deze duidelijkheid mag de kerk niet volstaan. Zij moet homo's stimuleren tot en helpen bij het ontwikkelen van christelijke vriendschapsrelaties binnen het netwerk van de gemeente. Daarin begon immers de vervulling die het koninkrijk zal brengen. Maar hier luistert het nauw. Juist in dit verband bieden sommigen toch weer ruimte voor min of meer exclusieve vriendschappen tussen twee homo's onderling. Daaraan stellen zij dan de voorwaarde dat daarbinnen geen seksuele gemeenschap mag plaatsvinden. Deze ruimte vinden wij ook in het artikel van ds. Messelink. Ik ben het met hen eens dat de kerk zulke relaties vaak moet dragen. Maar ik geloof niet dat je deze bij voorbaat als mogelijkheid moet aanreiken. Want zo isoleer je de seksuele gemeenschap uit de andere kenmerken van de huwelijksrelatie en lijkt zo'n homofiele vriendschap wat betreft die andere kenmerken toch op de man vrouw relatie. Uit zulke relaties alleen de homoseksuele omgang wegstrepen, veroorzaakt gemakkelijk een onnatuurlijke spanning die niet vol te houden is.

Volgens mij moet je als kerk nooit op zulke relaties inzetten, maar op de andersoortige christelijke vriendschapsrelaties die ik in het voorgaande beschreef. Daarbij ging het niet om partnerrelaties, maar om intense banden tussen mensen die juist niet op elkaar verliefd zijn. En in plaats van exclusieve tweerelaties komt een vertakkend netwerk van banden met meerderen. Daarin participeren niet alleen homo's maar ook hetero's, en niet alleen ongehuwden maar ook getrouwden. Binnen zulke vriendschapsrelaties kun je ook samenleven en woon- of leefgemeenschappen vormen. Zelfs gezinnen kunnen daarin (eventueel tijdelijk) participeren of zich minstens openen in de richting van homo's en andere ongehuwden.

Keus tussen kwaden?

Ik besef dat veel hiervan idealistisch lijkt. Maar er zijn in de wereld kerken en christelijke gemeenschappen waar het toch echt zo werkt. Voor een deel is het maar net wat je gewend bent en wat je samen wilt aanleren. Tegelijk erken ik dat de realiteit ook vaak heel anders is. En voor sommige homo's kan dat leiden tot onoplosbare problemen. Als zij in zo'n situatie kiezen voor een meer exclusieve vriendschapsrelatie en daarin oprecht willen afzien van seksuele omgang, moet de kerk dat dragen. Wel pleit ik ervoor dat zij dan een 'publieke gelofte van onthouding' afleggen. Daarmee vraag je hulp aan God, geef je verantwoording naar buiten en bescherm je elkaar. Soms is het betere nog zo ver weg dat we het mindere niet rigoureuus moeten negeren. Als maar duidelijk blijft dat het hier gaat om een - altijd tijdelijke - noodmaatregel.

Maar een verder reikende keus tussen kwaden lijkt mij binnen de kerk op dit punt niet aanvaardbaar. Sommigen vergelijken het met een volgend huwelijk na echtscheiding. Als dat in bepaalde ernstig gebroken situaties niet mag maar toch wordt aangegaan, berust de kerk daarin soms ook als het mindere kwaad. Toch zie ik een doorslaggevend verschil. Bij zo'n volgend huwelijk kan wel de beslissing om te trouwen verkeerd zijn, maar is het gehuwd zijn op zichzelf een structuur die past bij Gods bedoelingen. Maar een volledige homoseksuele relatie strijdt juist als zodanig met Gods wil. Als je daarvoor kiest, kies je dus voor een situatie van permanent zondigen. Daarom zie ik hier een grens aan de mogelijkheden om in gebroken situaties compromissen aan te gaan. Het 'mindere kwaad' rond homoseksuele relatievorming kan volgens mij nooit verder reiken dan berusten in een tijdelijke polair gestempelde vriendschapsrelatie op voorwaarde van een gelofte van onthouding. Daarmee blijf je samen hooghouden dat Gods levensroeping voor homo's eigenlijk verder reikt en ernaar verlangen dat daaraan binnen de kerk meer vorm gegeven kan worden.

A.L.Th. de Bruijne is hoogleraar Ethiek en Spiritualiteit aan de Theologische Universiteit te Kampen

